

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 23ης Οκτωβρίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγίες 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ — Προστασία των καταναλωτών — Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου — Εθνική ρύθμιση που καθορίζει το περιεχόμενο των συμβάσεων που συνάπτονται με τους καταναλωτές στο πλαίσιο της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού — Μονομερής αναπροσαρμογή από τον επαγγελματία της τιμής της υπηρεσίας — Έγκαιρη ενημέρωση, πριν από την εφαρμογή της αναπροσαρμογής, σχετικά με τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-359/11 και C-400/11,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Γερμανία) με αποφάσεις της 18ης Μαΐου και της 29ης Ιουνίου 2011 αντίστοιχα, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 8 και στις 28 Ιουλίου 2011, στο πλαίσιο των δικών

Alexandra Schulz

κατά

Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG,

και

Josef Egbringhoff

κατά

Stadtwerke Ahaus GmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο τμήματος, J. Malenovský, M. Safjan (εισηγητή), A. Prechal και K. Jürimäe, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοίκησης,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησης της 27ης Φεβρουαρίου 2014,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η A. Schulz, εκπροσωπούμενη από τον K. Guggenberger, Rechtsanwalt,
- ο J. Egbringhoff, εκπροσωπούμενος από τον L. Voges-Wallhöfer, Rechtsanwalt,
- η Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG, εκπροσωπούμενη από τον P. Rosin, Rechtsanwalt,
- η Stadtwerke Ahaus GmbH, εκπροσωπούμενη από τους P. Rosin και A. von Graevenitz, Rechtsanwälte,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και B. Beutler,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις S. Grünheid, O. Beynet και M. Owsiany-Hornung, καθώς και από τον J. Herkommer,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 8ης Μαΐου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 5, και του παραρτήματος Α, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ (ΕΕ L 176, σ. 37, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 16, σ. 74), καθώς και του άρθρου 3, παράγραφος 3, και του παραρτήματος Α, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ (ΕΕ L 176, σ. 57).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν κατά την εκδίκαση δύο διαφορών που εκκρεμούν, στη μία περίπτωση, μεταξύ της A. Schulz και της Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG (στο εξής: TWS) και, στην άλλη περίπτωση, μεταξύ του J. Egbringhoff και της Stadtwerke Ahaus GmbH (στο εξής: SA) και οι οποίες έχουν ως αντικείμενο τη χρήση από τις εταιρίες TWS και SA ορισμένων ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτουν με τους καταναλωτές στο πλαίσιο της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού, ρητρών για τις οποίες οι αντίδικοί τους ισχυρίζονται ότι είναι παράνομες.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 93/13/ΕΟΚ

- 3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29), προβλέπει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία έχει αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή.

2. Οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα, ιδίως στον τομέα των μεταφορών, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.»

Η οδηγία 2003/54

- 4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 24 και 26 της οδηγίας 2003/54 έχουν ως εξής:

«(24) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να φροντίζουν ώστε οι οικιακοί πελάτες [...] να απολαύουν του δικαιώματος εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια συγκεκριμένης ποιότητας σε σαφώς συγκρίσιμες, διαφανείς και λογικές τιμές. Προκειμένου να διασφαλισθεί η διατήρηση των υψηλών επιπέδων παροχής δημόσιας υπηρεσίας στην Κοινότητα, όλα τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη για την επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να κοινοποιούνται τακτικά στην Επιτροπή. [...]

[...]

(26) Η τήρηση των προδιαγραφών περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας αποτελεί θεμελιώδη απαίτηση της παρούσας οδηγίας, η δε παρούσα οδηγία θα πρέπει προ πάντων να καθορίζει κοινά ελάχιστα πρότυπα τα οποία θα τηρούνται από όλα τα κράτη μέλη και τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη τους στόχους της προστασίας των καταναλωτών, της ασφάλειας του εφοδιασμού [...] και των ισοδύναμων επιπέδων ανταγωνισμού σε όλα τα κράτη μέλη. Είναι σημαντικό οι απαιτήσεις περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας να μπορούν να ερμηνεύονται σε εθνική βάση, [λαμβανομένων] υπόψη των εθνικών συνθηκών και τηρουμένου του κοινοτικού δικαίου.»

- 5 Κατά το άρθρο 3 της οδηγίας 2003/54:

«[...]

2. Τηρώντας πλήρως τις οικείες διατάξεις της Συνθήκης, [...] τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, χάριν του γενικού οικονομικού συμφέροντος, υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας οι οποίες μπορούν να αφορούν την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας του εφοδιασμού, την τακτική παροχή, την ποιότητα και τις τιμές παροχής [...]. Οι υποχρεώσεις αυτές πρέπει να ορίζονται σαφώς, να είναι διαφανείς, αμερόληπτες και επαληθεύσιμες [...].

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι όλοι οι οικιακοί πελάτες [...] απολαμβάνουν της καθολικής υπηρεσίας, δηλαδή του δικαιώματος να προμηθεύονται ηλεκτρική ενέργεια συγκεκριμένης ποιότητας εντός του εδάφους τους σε λογικές, εύκολα και άμεσα συγκρίσιμες και διαφανείς τιμές. Για να διασφαλίσουν την παροχή καθολικής υπηρεσίας, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να καθορίσουν έναν ύστατο προμηθευτή. [...]

[...]

5. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την προστασία των τελικών πελατών και, ειδικότερα, μεριμνούν ώστε να υπάρχουν επαρκείς διασφαλίσεις για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που τους βοηθούν να αποφύγουν την αποσύνδεση. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας των τελικών πελατών σε απομακρυσμένες περιοχές. Διασφαλίζουν υψηλά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών, ιδίως όσον αφορά τη διαφάνεια σχετικά με τους συμβατικούς όρους και [τις συμβατικές] προϋποθέσεις, τη γενική πληροφόρηση και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο επιλέξιμος πελάτης είναι πράγματι σε θέση να αλλάξει προμηθευτή. Όσον αφορά τουλάχιστον τους οικιακούς πελάτες, τα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνουν τα μέτρα που αναφέρονται στο παράρτημα Α.

[...]»

- 6 Το παράρτημα Α της οδηγίας 2003/54, που αφορά τα μέτρα για την προστασία των καταναλωτών, ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των κοινοτικών κανόνων σχετικά με την προστασία των καταναλωτών, ιδίως της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου [της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144, σ. 19)], και της οδηγίας 93/13 [...], τα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 3 έχουν ως στόχο να εξασφαλίζουν ότι οι πελάτες:

[...]

β) ειδοποιούνται δεόντως σχετικά με οποιαδήποτε πρόθεση τροποποίησης των συμβατικών όρων και ενημερώνονται σχετικά με το δικαίωμα λύσης της σύμβασης όταν τους απευθύνεται η σχετική ειδοποίηση. Οι φορείς παροχής υπηρεσιών ειδοποιούν τους συνδρομητές τους απευθείας για οποιαδήποτε αύξηση τελών, την κατάλληλη χρονική στιγμή και το αργότερο μία κανονική χρονική περίοδο χρέωσης μετά τη χρονική στιγμή κατά την οποία η αύξηση τίθεται σε ισχύ. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πελάτες παραμένουν ελεύθεροι να λύσουν τις αντίστοιχες συμβάσεις, εάν δεν αποδέχονται τους νέους όρους οι οποίοι τους έχουν κοινοποιηθεί από τον φορέα παροχής υπηρεσιών ηλεκτρικής ενέργειας,

γ) λαμβάνουν διαφανείς πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες τιμές και τιμολόγια, καθώς και τους συνήθεις όρους και προϋποθέσεις όσον αφορά την πρόσβαση και τη χρήση των υπηρεσιών ηλεκτρικής ενέργειας,

[...]».

Η οδηγία 2003/55

- 7 Οι αιτιολογικές σκέψεις 26 και 27 της οδηγίας 2003/55 έχουν ως εξής:

«(26) Προκειμένου να διασφαλισθεί η διατήρηση των υψηλών επιπέδων παροχής δημόσιας υπηρεσίας στην Κοινότητα, όλα τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη για την επίτευξη των στόχων της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να κοινοποιούνται τακτικά στην Επιτροπή. [...]

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε οι καταναλωτές, όταν συνδέονται με το δίκτυο αερίου, να ενημερώνονται σχετικά με τα δικαιώματά τους να προμηθεύονται αέριο συγκεκριμένης ποιότητας σε λογικές τιμές. [...]

(27) Η τήρηση των προδιαγραφών περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας αποτελεί θεμελιώδη απαίτηση της παρούσας οδηγίας και θα πρέπει προ πάντων να καθορισθούν στην παρούσα οδηγία κοινά ελάχιστα πρότυπα τα οποία θα τηρούνται από όλα τα κράτη μέλη και τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη τους στόχους της προστασίας των καταναλωτών, της ασφάλειας του εφοδιασμού [...] και των ισοδύναμων επιπέδων ανταγωνισμού σε όλα τα κράτη μέλη. Είναι σημαντικό οι απαιτήσεις περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας να μπορούν να ερμηνεύονται σε εθνική βάση, [λαμβανομένων] υπόψη των εθνικών συνθηκών και τηρουμένου του κοινοτικού δικαίου.»

8 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2003/55 είναι διατυπωμένο ως εξής:

«[...]

2. Τηρώντας πλήρως τις οικείες διατάξεις της Συνθήκης, [...] τα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του αερίου, χάριν του γενικού οικονομικού συμφέροντος, υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, οι οποίες μπορούν να αφορούν την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας του εφοδιασμού, την τακτική παροχή, την ποιότητα και τις τιμές παροχής [...]. Οι υποχρεώσεις αυτές πρέπει να ορίζονται σαφώς, να είναι διαφανείς, αμερόληπτες και επαληθεύσιμες [...].

3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για την προστασία των τελικών πελατών και για την εξασφάλιση υψηλών επιπέδων προστασίας του καταναλωτή, ειδικότερα δε μεριμνούν ώστε να υπάρχουν επαρκείς διασφαλίσεις για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που τους βοηθούν να αποφύγουν την αποσύνδεση. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας των πελατών που είναι συνδεδεμένοι με το δίκτυο αερίου σε απομακρυσμένες περιοχές. Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίζουν τον ύστατο προμηθευτή για τους πελάτες τους συνδεδεμένους με το δίκτυο αερίου. Διασφαλίζουν υψηλά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών, ιδίως όσον αφορά τη διαφάνεια σχετικά με τους συμβατικούς όρους και προϋποθέσεις, τη γενική πληροφόρηση και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο επιλέξιμος πελάτης είναι πράγματι σε θέση να αλλάξει προμηθευτή. Όσον αφορά τουλάχιστον τους οικιακούς πελάτες, τα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνουν τα μέτρα που αναφέρονται στο παράρτημα Α.

[...]»

9 Το παράρτημα Α της οδηγίας 2003/55, το οποίο αφορά τα μέτρα για την προστασία των καταναλωτών, έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη των κοινοτικών κανόνων σχετικά με την προστασία των καταναλωτών, ιδίως της οδηγίας 97/7 [...] και της οδηγίας 93/13 [...], τα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 3 έχουν ως στόχο να εξασφαλίζουν ότι οι πελάτες:

[...]

β) ειδοποιούνται δεόντως σχετικά με οποιαδήποτε πρόθεση τροποποίησης των συμβατικών όρων και ενημερώνονται σχετικά με το δικαίωμα λύσης της σύμβασης όταν τους απευθύνεται η σχετική ειδοποίηση. Οι φορείς παροχής υπηρεσιών ειδοποιούν τους συνδρομητές τους απευθείας για οποιαδήποτε αύξηση τελών, την κατάλληλη χρονική στιγμή και το αργότερο μία κανονική χρονική περίοδο χρέωσης μετά τη χρονική στιγμή κατά την οποία η αύξηση τίθεται σε ισχύ. Τα

κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πελάτες παραμένουν ελεύθεροι να λύσουν τις αντίστοιχες συμβάσεις, εάν δεν αποδέχονται τους νέους όρους οι οποίοι τους έχουν κοινοποιηθεί από τον φορέα παροχής υπηρεσιών αερίου.

- γ) λαμβάνουν διαφανείς πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες τιμές και τιμολόγια, καθώς και τους συνήθεις όρους και προϋποθέσεις όσον αφορά την πρόσβαση και τη χρήση των υπηρεσιών αερίου.

[...]»

Το γερμανικό δίκαιο

- 10 Το άρθρο 36, παράγραφος 1, του νόμου για τη διαχείριση της ενέργειας [Gesetz über die Elektrizitäts- und Gasversorgung (Energiewirtschaftsgesetz)], της 7ης Ιουλίου 2005 (BGBl. 2005 I, σ. 1970, στο εξής: EnWG), προβλέπει τα εξής:

«Οι επιχειρήσεις παροχής ενέργειας είναι υποχρεωμένες, στις ζώνες του δικτύου διανομής στις οποίες διασφαλίζουν τον βασικό εφοδιασμό των οικιακών πελατών, αφενός να δημοσιοποιούν τους γενικούς όρους και τα γενικά τιμολόγια που ισχύουν για την παροχή ενέργειας χαμηλής τάσης ή χαμηλής πίεσης και να τα αναρτούν στο Διαδίκτυο (Internet) και αφετέρου να προβαίνουν στον εφοδιασμό όλων των οικιακών πελατών με βάση τους όρους αυτούς και τα τιμολόγια αυτά [...]».

- 11 Το άρθρο 39 του EnWG προβλέπει τα εξής:

«1. Ο Ομοσπονδιακός Υπουργός [...] μπορεί [...] να ρυθμίζει με κανονιστική απόφαση [...] τον καθορισμό των γενικών τιμολογίων του βασικού προμηθευτή [...]. Επιπλέον, μπορεί να θεσπίζει διατάξεις σχετικά με το περιεχόμενο και τη δομή των γενικών τιμολογίων και να ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν οι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και οι πελάτες τους ως προς τις τιμές της ενέργειας.

2. Ο Υπουργός [...] μπορεί [...] να καθορίζει ευλόγως, με κανονιστική απόφαση, [...] τους γενικούς όρους για την παροχή ενέργειας χαμηλής τάσης ή χαμηλής πίεσης στους οικιακούς πελάτες που πρέπει να ισχύουν στο πλαίσιο του βασικού εφοδιασμού ή του εναλλακτικού εφοδιασμού και να επιβάλλει συνεπώς ομοιόμορφους όρους συμβάσεων και ρυθμίσεις που να αφορούν τη σύναψη, το αντικείμενο και τη λύση των συμβάσεων, καθώς επίσης και να προσδιορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών. Συναφώς πρέπει να λαμβάνει δεόντως υπόψη τα συμφέροντα των αντισυμβαλλομένων. Το πρώτο και το δεύτερο εδάφιο εφαρμόζονται κατ' αναλογία στους όρους των συμβάσεων εφοδιασμού που διέπονται από το δημόσιο δίκαιο, με την εξαίρεση της ρύθμισης που διέπει τη διοικητική διαδικασία.»

- 12 Η κανονιστική απόφαση για τους γενικούς όρους εφοδιασμού των πελατών γενικού καθεστώτος με φυσικό αέριο (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden), της 21ης Ιουνίου 1979 (BGBl. 1979 I, σ. 676, στο εξής: AVBGasV), η οποία είχε εφαρμογή στη διαφορά που αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης στην υπόθεση C-359/11, καταργήθηκε με την κανονιστική απόφαση για τους γενικούς όρους του βασικού εφοδιασμού των οικιακών πελατών και του εναλλακτικού εφοδιασμού με φυσικό αέριο από το δίκτυο χαμηλής πίεσης (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Gas aus dem Niederdrucknetz), της 26ης Οκτωβρίου 2006 (BGBl. 2006 I, σ. 2396).

13 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της AVBGasV:

«(1) Τα άρθρα 2 έως 34 της παρούσας κανονιστικής απόφασης καθορίζουν τους υποχρεωτικούς για τις επιχειρήσεις φυσικού αερίου γενικούς όρους που ισχύουν για τη σύνδεση [...] οποιουδήποτε προσώπου με το δίκτυο διανομής και για την παροχή αερίου βάσει του γενικού καθεστώτος τιμών. Οι όροι αυτοί αποτελούν τμήμα της σύμβασης παροχής.

(2) Πελάτης υπό την έννοια της παρούσας κανονιστικής απόφασης είναι ο πελάτης γενικού καθεστώτος.»

14 Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της AVBGasV πρόβλεπε τα εξής:

«(1) Η επιχείρηση φυσικού αερίου προμηθεύει το φυσικό αέριο σύμφωνα με τους εκάστοτε ισχύοντες γενικούς όρους και τα εκάστοτε ισχύοντα γενικά τιμολόγια. Η θερμαντική αξία, με τα περιθώρια διακύμανσης που προκύπτουν από τις συνθήκες παραγωγής ή αγοράς του αερίου από την επιχείρηση, καθώς και η κρίσιμη για τον εφοδιασμό των πελατών πίεση του αερίου σε ηρεμία, καθορίζονται σύμφωνα με τα γενικά τιμολόγια.

(2) Οι μεταβολές των γενικών τιμολογίων και οι τροποποιήσεις των γενικών όρων δεν παράγουν αποτελέσματα πριν από την επίσημη δημοσιοποίησή τους.

[...]»

15 Το άρθρο 32, παράγραφοι 1 και 2, της AVBGasV πρόβλεπε τα εξής:

«(1) Η σύμβαση ισχύει χωρίς διακοπή έως ότου ένα από τα μέρη την καταγγείλει τηρώντας προθεσμία ενός μηνός και η καταγγελία παράγει αποτελέσματα στο τέλος ενός ημερολογιακού μήνα [...]

(2) Σε περίπτωση μεταβολής των γενικών τιμολογίων ή τροποποίησης των γενικών όρων από την επιχείρηση φυσικού αερίου στο πλαίσιο της παρούσας κανονιστικής απόφασης, ο πελάτης μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση, με προθεσμία δύο εβδομάδων, για το τέλος του ημερολογιακού μήνα που ακολουθεί τη δημοσιοποίηση της μεταβολής ή της τροποποίησης.

[...]»

16 Η κανονιστική απόφαση για τους γενικούς όρους παροχής ηλεκτρικής ενέργειας στους πελάτες γενικού καθεστώτος (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Elektrizitätsversorgung von Tarifkunden, της 21ης Ιουνίου 1979 (BGBl. 1979 I, σ. 684, στο εξής: AVBEltV), καταργήθηκε με την κανονιστική απόφαση για τους γενικούς όρους του βασικού εφοδιασμού των νοικοκυριών και του εναλλακτικού εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια από το δίκτυο χαμηλής τάσης (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Elektrizität aus dem Niederspannungsnetz, Stromgrundversorgungsverordnung), της 26ης Οκτωβρίου 2006 (BGBl. 2006 I, σ. 2391, στο εξής: StromGKV).

17 Κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της AVBEltV:

«(1) Τα άρθρα 2 έως 34 της παρούσας κανονιστικής απόφασης καθορίζουν τους υποχρεωτικούς για τις επιχειρήσεις παροχής ηλεκτρικής ενέργειας γενικούς όρους για τη σύνδεση [...] οποιουδήποτε προσώπου με το δίκτυο διανομής και για την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας βάσει του γενικού καθεστώτος τιμών. Οι όροι αυτοί αποτελούν τμήμα της σύμβασης παροχής.

(2) Πελάτης υπό την έννοια της παρούσας κανονιστικής απόφασης είναι ο πελάτης γενικού καθεστώτος.»

18 Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της AVBEltV πρόβλεπε τα εξής:

«(1) Η επιχείρηση παροχής ηλεκτρικής ενέργειας προμηθεύει ηλεκτρικό ρεύμα σύμφωνα με τους εκάστοτε ισχύοντες γενικούς όρους και τα εκάστοτε ισχύοντα γενικά τιμολόγια [...]

(2) Οι μεταβολές των γενικών τιμολογίων και οι τροποποιήσεις των γενικών όρων δεν παράγουν αποτελέσματα πριν από την επίσημη δημοσιοποίησή τους.»

19 Το άρθρο 32, παράγραφοι 1 και 2, της AVBGasV πρόβλεπε τα εξής:

«(1) Η σύμβαση ισχύει χωρίς διακοπή έως ότου ένα από τα μέρη την καταγγείλει τηρώντας προθεσμία ενός μηνός και η καταγγελία παράγει αποτελέσματα στο τέλος ενός ημερολογιακού μήνα [...]

(2) Σε περίπτωση μεταβολής των γενικών τιμολογίων ή τροποποίησης των γενικών όρων από την επιχείρηση παροχής ηλεκτρικής ενέργειας στο πλαίσιο της παρούσας κανονιστικής απόφασης, ο πελάτης μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση, με προθεσμία δύο εβδομάδων, για το τέλος του ημερολογιακού μήνα που ακολουθεί τη δημοσιοποίηση της μεταβολής ή της τροποποίησης.»

20 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της StromGVV ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα κανονιστική απόφαση καθορίζει τους γενικούς όρους υπό τους οποίους οι επιχειρήσεις παροχής ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να παρέχουν, στο πλαίσιο του βασικού εφοδιασμού, ηλεκτρική ενέργεια χαμηλής τάσης στους οικιακούς πελάτες με βάση τα γενικά τιμολόγια, σύμφωνα με το άρθρο 36, παράγραφος 1, του EnWG. Οι διατάξεις της παρούσας κανονιστικής απόφασης αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της σύμβασης βασικού εφοδιασμού που συνάπτουν οι βασικοί προμηθευτές με τους οικιακούς πελάτες [...].»

21 Κατά το άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, της StromGVV:

«(2) Οι μεταβολές των γενικών τιμολογίων και οι τροποποιήσεις των συμπληρωματικών όρων αρχίζουν κανονικά να ισχύουν στην αρχή ορισμένου μήνα, υπό την προϋπόθεση ότι έχει γίνει επίσημη δημοσιοποίησή τους, η οποία πρέπει να πραγματοποιείται έξι τουλάχιστον εβδομάδες πριν από την προβλεπόμενη ημερομηνία έναρξης της ισχύος τους. Μόλις πραγματοποιηθεί η επίσημη δημοσιοποίηση, ο βασικός προμηθευτής έχει την υποχρέωση να ενημερώσει εγγράφως τον πελάτη του σχετικά με τις προβλεπόμενες μεταβολές και τροποποιήσεις και να τις αναρτήσει στην ιστοσελίδα του στο Internet.

(3) Σε περίπτωση μεταβολής των γενικών τιμολογίων ή τροποποίησης των συμπληρωματικών όρων, ο πελάτης έχει το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς καμία προθεσμία προειδοποίησης και η καταγγελία αρχίζει να παράγει αποτελέσματα από την έναρξη της ισχύος των μεταβολών ή τροποποιήσεων αυτών. Οι μεταβολές των γενικών τιμολογίων και οι τροποποιήσεις των συμπληρωματικών όρων δεν ισχύουν έναντι του πελάτη που αποδεικνύει, σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης με τον βασικό προμηθευτή, ότι έχει γίνει αλλαγή προμηθευτή κατόπιν σύναψης σχετικής σύμβασης κατά τη διάρκεια του μήνα που ακολουθεί την παραλαβή της καταγγελίας.»

Οι διαφορές στις κύριες δίκες και τα προδικαστικά ερωτήματα

Η υπόθεση C-359/11

- 22 Η A. Schulz, όταν αγόρασε ένα οικόπεδο το 1990 από μια ένωση δήμων και κοινοτήτων, ανέλαβε την υποχρέωση, με τη σύμβαση αγοραπωλησίας, να χρησιμοποιεί κυρίως φυσικό αέριο για τις ενεργειακές ανάγκες των κτιρίων που επρόκειτο να ανεγερθούν στο εν λόγω οικόπεδο και να αγοράζει από τη δημοτική επιχείρηση του Weingarten (Γερμανία) όλες τις ποσότητες αερίου που θα χρειαζόταν για τη θέρμανση των κτιρίων και για την παραγωγή ζεστού νερού.
- 23 Το 1991 συνήφθη σύμβαση παροχής φυσικού αερίου μεταξύ της A. Schulz και της δημοτικής επιχείρησης του Weingarten. Η TWS, επιχείρηση παροχής φυσικού αερίου που ενεργεί για λογαριασμό της δημοτικής επιχείρησης αυτής, παρέσχε φυσικό αέριο στην A. Schulz ως πελάτη γενικού καθεστώτος.
- 24 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, της AVBGasV, οι γενικοί όροι των συμβάσεων παροχής φυσικού αερίου, τους οποίους πρόβλεπε η κανονιστική αυτή απόφαση, αποτέλεσαν ευθύς εξαρχής αναπόσπαστο μέρος της εν λόγω σύμβασης.
- 25 Η εν λόγω ρύθμιση επέτρεπε στον προμηθευτή να αναπροσαρμόζει μονομερώς τις τιμές του φυσικού αερίου, χωρίς να εκθέτει τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής, αλλά παράλληλα επέβαλλε την υποχρέωση ενημέρωσης των πελατών για οποιαδήποτε αύξηση των τιμών και διασφάλιζε το δικαίωμά τους να καταγγείλουν ενδεχομένως τη σύμβασή τους.
- 26 Κατά το χρονικό διάστημα από την 1η Ιανουαρίου 2005 έως την 1η Ιανουαρίου 2007, η TWS αύξησε τις τιμές του φυσικού αερίου τέσσερις φορές. Η A. Schulz υπέβαλε ένσταση κατά των ετήσιων εκκαθαριστικών λογαριασμών των ετών 2005 έως 2007 και υποστήριξε συναφώς ότι οι αυξήσεις αυτές ήταν υπερβολικές.
- 27 Το Amtsgericht, ενώπιον του οποίου η TWS άσκησε αγωγή κατά της A. Schulz, με αίτημα να υποχρεωθεί η εναγόμενη να καταβάλει τα ποσά που προέκυπταν από τις εκκαθαρίσεις αυτές, επέβαλε στην εναγόμενη την υποχρέωση καταβολής ποσού 2 733,12 ευρώ, των σχετικών τόκων υπερημερίας και των δικαστικών εξόδων.
- 28 Η A. Schulz, κατόπιν της απόρριψης της έφεσής της, άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 29 Το Bundesgerichtshof, κρίνοντας ότι η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης εξαρτάται από την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2003/55, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55 [...], [σε συνδυασμό με το παράρτημα A, στοιχείο β' και/ή στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής], την έννοια ότι η εθνική νομοθετική ρύθμιση για τις μεταβολές τιμών στις συμβάσεις παράδοσης φυσικού αερίου προς τους οικιακούς πελάτες, προς τους οποίους οι παραδόσεις γίνονται εντός του πλαισίου της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού (πελάτες γενικού καθεστώτος), ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις διαφάνειας, όταν δεν αναφέρει μεν τους λόγους, τους όρους και την έκταση της μεταβολής των τιμών, αλλά εξασφαλίζει ότι η επιχείρηση παροχής φυσικού αερίου θα ειδοποιεί τους πελάτες της εγκαίρως πριν από κάθε αύξηση των τιμών και ότι οι πελάτες θα έχουν το δικαίωμα να καταγγείλουν τη σύμβαση, εφόσον δεν αποδέχονται τους νέους όρους που τους ανακοινώνονται;»

Η υπόθεση C-400/11

- 30 Η δημοτική επιχείρηση SA παρέχει ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο στον J. Egbringhoff. Κατά το διάστημα 2005 έως 2008 η SA αύξησε επανειλημμένα τις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου. Ο J. Egbringhoff υπέβαλε ένσταση κατά των εκκαθαριστικών λογαριασμών του 2005, υποστηρίζοντας ότι οι εν λόγω αυξήσεις δεν ήταν εύλογες. Εξόφλησε τα τιμολόγια για το διάστημα 2005 έως 2007, επιφυλασσόμενος πάντως κάθε δικαιώματός του.
- 31 Ο J. Egbringhoff άσκησε αγωγή, με την οποία ζήτησε να υποχρεωθεί η SA να του επιστρέψει εντόκως το ποσό των 746,54 ευρώ και να αναγνωριστεί η υποχρέωση της SA να βασίσει τον υπολογισμό των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου του 2008 στις τιμές που ίσχυαν το 2004.
- 32 Κατόπιν της απόρριψης τόσο της αγωγής όσο και της έφεσης, ο J. Egbringhoff άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 33 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, όσον αφορά την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, οι γενικοί όροι των συμβάσεων που συνάπτονταν με τους καταναλωτές καθορίζονταν, κατά το επίδικο διάστημα, από την AVBEItV και την StromGVV και αποτελούσαν, δυνάμει της ρύθμισης αυτής, αναπόσπαστο μέρος των συμβάσεων που συνάπτονταν με τους πελάτες γενικού καθεστώτος.
- 34 Η εν λόγω ρύθμιση επέτρεπε στον προμηθευτή να αναπροσαρμόζει μονομερώς τις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας, χωρίς να εκθέτει τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής, αλλά παράλληλα επέβαλλε την υποχρέωση ενημέρωσης των πελατών για οποιαδήποτε αύξηση των τιμών και διασφάλιζε το δικαίωμά τους να καταγγείλουν ενδεχομένως τη σύμβαση.
- 35 Το Bundesgerichtshof, δεδομένου ότι στην υπόθεση C-359/11 είχε υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 2003/55, έκρινε ότι αρκούσε, στην υπόθεση C-400/11, να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 2003/54. Κατά συνέπεια, το Bundesgerichtshof αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/54 [...], [σε συνδυασμό με το παράρτημα Α, στοιχείο β' και/ή στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής], την έννοια ότι η εθνική νομοθετική ρύθμιση για τις μεταβολές τιμών στις συμβάσεις παράδοσης ηλεκτρικής ενέργειας προς τους οικιακούς πελάτες, προς τους οποίους οι παραδόσεις γίνονται εντός του πλαισίου της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού (πελάτες γενικού καθεστώτος), ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις διαφάνειας, όταν δεν αναφέρει μεν τους λόγους, τους όρους και την έκταση της μεταβολής των τιμών, αλλά εξασφαλίζει ότι η επιχείρηση παροχής ηλεκτρικής ενέργειας θα ειδοποιεί τους πελάτες της εγκαίρως πριν από κάθε αύξηση των τιμών και ότι οι πελάτες θα έχουν το δικαίωμα να καταγγείλουν τη σύμβαση, εφόσον δεν αποδέχονται τους νέους όρους που τους ανακοινώνονται;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 36 Στις 14 Σεπτεμβρίου 2011 ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία στις υποθέσεις C-359/11 και C-400/11 μέχρι την έκδοση απόφασης στην υπόθεση C-92/11, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαρτίου 2013.
- 37 Με απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιανουαρίου 2014, αποφασίσθηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-359/11 και C-400/11 προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής απόφασης.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 38 Το αιτούν δικαστήριο, με τα ερωτήματα που υποβάλλει και που πρέπει να συνεξεταστούν, θέτει κατ' ουσίαν το ζήτημα αν το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/54, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α της οδηγίας αυτής, και το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιβαίνει στις διατάξεις αυτές η εθνική ρύθμιση που, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες ρύθμιση, καθορίζει το περιεχόμενο των συμβάσεων παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου που συνάπτονται με τους καταναλωτές στο πλαίσιο της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού και προβλέπει τη δυνατότητα αναπροσαρμογής των τιμολογίων που ισχύουν για την παροχή αυτή, αλλά δεν εξασφαλίζει ότι οι καταναλωτές θα ενημερώνονται εγκαίρως, πριν από την εφαρμογή της αναπροσαρμογής, σχετικά με τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής.
- 39 Επισημαίνεται ευθύς εξαρχής ότι οι οδηγίες αυτές αποσκοπούν στη βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Η πρόσβαση στο δίκτυο χωρίς διακρίσεις, με διαφανή τρόπο και με λογικές τιμές είναι αναγκαία για την καλή λειτουργία του ανταγωνισμού και έχει πρωταρχική σημασία για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου (βλ. συναφώς απόφαση Sabatauskas κ.λπ., C-239/07, EU:C:2008:551, σκέψη 31).
- 40 Ένας από τους σκοπούς που επιδιώκονται με τις διατάξεις των οδηγιών 2003/54 και 2003/55 είναι η προστασία των καταναλωτών (βλ. συναφώς απόφαση Enel Produzione, C-242/10, EU:C:2011:861, σκέψεις 39, 54 και 56). Η ανάγκη προστασίας των καταναλωτών είναι συνυφασμένη τόσο με την ελευθέρωση των σχετικών αγορών, όσο και με τον σκοπό κατοχύρωσης της ασφάλειας του σταθερού εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο, σκοπό τον οποίο επίσης επιδιώκουν οι οδηγίες αυτές (βλ. συναφώς απόφαση Essent κ.λπ., C-105/12 έως C-107/12, EU:C:2013:677, σκέψεις 59 έως 65).
- 41 Με τα άρθρα 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/54 και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55 θεσπίζονται, στο πλαίσιο αυτό, οι διατάξεις που καθιστούν δυνατή την επίτευξη του σκοπού που αναφέρθηκε στην αμέσως προηγούμενη σκέψη.
- 42 Πρώτον, όπως προκύπτει από το γράμμα των διατάξεων αυτών, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των τελικών πελατών και μεριμνούν ειδικότερα ώστε να υπάρχουν επαρκείς διασφαλίσεις για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που τους βοηθούν να αποφύγουν την αποσύνδεση. Προς τούτο, τα κράτη μέλη μπορούν, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 3, καθεμιάς από τις οδηγίες αυτές, να ορίζουν τον ύστατο προμηθευτή.
- 43 Εν προκειμένω, όπως υποστηρίζει η Γερμανική Κυβέρνηση με τις παρατηρήσεις της, οι επίμαχες στην κύρια δίκη συμβάσεις παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου είναι συμβάσεις που συνάπτουν ορισμένοι προμηθευτές που ενεργούν ως ύστατοι προμηθευτές με τους πελάτες που έχουν ζητήσει τη σύναψη τέτοιας σύμβασης.
- 44 Δεδομένου ότι αυτοί οι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου είναι υποχρεωμένοι, λόγω των υποχρεώσεων που τους επιβάλλει η εθνική ρύθμιση, να συνάπτουν σύμβαση με τους πελάτες που το ζητούν και οι οποίοι μπορούν να αξιώσουν την εφαρμογή των όρων που προβλέπει η εν λόγω ρύθμιση, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα οικονομικά συμφέροντα των προμηθευτών αυτών, καθόσον οι εν λόγω προμηθευτές δεν μπορούν να επιλέγουν τον αντισυμβαλλόμενο και δεν είναι ελεύθεροι να καταγγείλουν τη σύμβαση.

- 45 Δεύτερον, όσον αφορά ειδικότερα τα δικαιώματα των πελατών, το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55 υποχρεώνει τα κράτη μέλη, όπως έγινε δεκτό με τη σκέψη 45 της απόφασης RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180), να διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά τη διαφάνεια των συμβατικών όρων. Η διαπίστωση αυτή ισχύει και για το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/54.
- 46 Οι πελάτες, πέρα από το δικαίωμά τους να καταγγέλλουν τη σύμβαση εφοδιασμού, το οποίο κατοχυρώνεται με το παράρτημα Α, στοιχείο β', καθεμιάς από τις οδηγίες αυτές, θα έπρεπε να έχουν επίσης το δικαίωμα να προσβάλλουν τις αναπροσαρμογές των τιμών για την παροχή της ενέργειας ή του αερίου.
- 47 Υπό τις συνθήκες που εκτίθενται ανωτέρω στις σκέψεις 43 και 44, οι πελάτες πρέπει, για να μπορούν να ασκούν πλήρως και ουσιαστικά τα δικαιώματα αυτά και να αποφασίζουν με πλήρη επίγνωση κατά πόσον θα καταγγείλουν τη σύμβαση ή θα προσβάλουν την αναπροσαρμογή της τιμής για την παροχή της ενέργειας ή του αερίου, να ενημερώνονται εγκαίρως, πριν από την εφαρμογή της αναπροσαρμογής, σχετικά με τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής.
- 48 Κατά συνέπεια, η εθνική ρύθμιση που, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες ρύθμιση, δεν διασφαλίζει υπό τις συνθήκες αυτές ότι θα πραγματοποιείται έγκαιρα η ενημέρωση των οικιακών πελατών, για την οποία γίνεται λόγος στην αμέσως προηγούμενη σκέψη, δεν ανταποκρίνεται στις προϋποθέσεις που θέτουν οι οδηγίες 2003/54 και 2003/55.
- 49 Το Δικαστήριο βέβαια, με την απόφαση RWE Vertrieb (EU:C:2013:180), η οποία αφορούσε τις συμβάσεις παροχής φυσικού αερίου που διέπονται από τις οδηγίες 93/13 και 2003/55, αποφάνθηκε ότι έχει ουσιώδη σημασία η πριν από τη σύναψη της σύμβασης ενημέρωση του καταναλωτή κατά τρόπο διαφανή σχετικά με τον λόγο και τον τρόπο μεταβολής του κόστους παροχής του αερίου.
- 50 Πρέπει πάντως να τονιστεί ότι στην υπόθεση στην οποία εκδόθηκε η απόφαση RWE Vertrieb (EU:C:2013:180) η υποχρέωση ενημέρωσης πριν από τη σύναψη της σύμβασης βασιζόταν επίσης στις διατάξεις της οδηγίας 93/13.
- 51 Σύμφωνα όμως με το άρθρο 1 της οδηγίας 93/13, οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου δεν υπόκεινται στις διατάξεις της οδηγίας αυτής.
- 52 Δεδομένου ότι εν προκειμένω το περιεχόμενο των συμβάσεων που αποτελούν το αντικείμενο των υποθέσεων στις κύριες δίκες καθορίζεται από τις αναγκαστικού δικαίου γερμανικές κανονιστικές διατάξεις, δεν έχει εφαρμογή η οδηγία 93/13.
- 53 Κατόπιν όλων των παραπάνω σκέψεων, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/54, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α της οδηγίας αυτής, και το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιβαίνει στις διατάξεις αυτές η εθνική ρύθμιση που, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες ρύθμιση, καθορίζει το περιεχόμενο των συμβάσεων παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου που συνάπτονται με τους καταναλωτές στο πλαίσιο της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού και προβλέπει τη δυνατότητα αναπροσαρμογής των τιμολογίων που ισχύουν για την παροχή αυτή, αλλά δεν εξασφαλίζει ότι οι καταναλωτές θα ενημερώνονται εγκαίρως, πριν από την εφαρμογή της αναπροσαρμογής, σχετικά με τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής.

Επί του περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας απόφασης

- 54 Η TWS και η SA ζήτησαν με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, σε περίπτωση που με την απόφαση που επρόκειτο να εκδοθεί εν προκειμένω διαπιστωνόταν ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική ρύθμιση δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις διαφάνειας που θέτουν οι οδηγίες 2003/54 και 2003/55, να περιοριστούν τα διαχρονικά αποτελέσματα της απόφασης αυτής, και συγκεκριμένα να αρχίσει η εν λόγω απόφαση να παράγει αποτελέσματα μετά από 20 μήνες, ώστε ο εθνικός νομοθέτης να μπορέσει να συναγάγει τις αναγκαίες συνέπειες της απόφασης αυτής και να προσαρμόσει τη νομοθεσία του. Η Γερμανική Κυβέρνηση ζήτησε επίσης από το Δικαστήριο, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, να εξετάσει τη σκοπιμότητα περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της εν λόγω απόφασης.
- 55 Η TWS και η SA, προς στήριξη του αιτήματός τους αυτού, επικαλέστηκαν τις σοβαρές συνέπειες που θα υφίστατο ολόκληρος ο τομέας της παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στη Γερμανία. Συγκεκριμένα, αν οι αναπροσαρμογές των τιμολογίων κριθούν αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης, οι προμηθευτές θα αναγκαστούν να επιστρέψουν αναδρομικά τα ποσά που έχουν καταβάλει οι καταναλωτές όλα αυτά τα χρόνια, πράγμα που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την ίδια την επιβίωση των προμηθευτών αυτών και να έχει αρνητικές επιπτώσεις για τον εφοδιασμό των Γερμανών καταναλωτών με ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο.
- 56 Οι εταιρίες αυτές πρόσθεσαν ότι, όπως προκύπτει από την έκθεση της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Δικτύων (Bundesnetzagentur) για το 2012, ο εφοδιασμός 4,1 εκατομμυρίων οικιακών πελατών με φυσικό αέριο βασιζόταν στις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις της κανονιστικής απόφασης της 26ης Οκτωβρίου 2006 για τους γενικούς όρους του βασικού εφοδιασμού των οικιακών πελατών και του εναλλακτικού εφοδιασμού με φυσικό αέριο από το δίκτυο χαμηλής πίεσης. Από την εν λόγω έκθεση προκύπτει επίσης ότι το 40 % των 46 εκατομμυρίων οικιακών πελατών εφοδιάζονται σύμφωνα με τις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις της StromGVV.
- 57 Υπενθυμίζεται στο σημείο αυτό ότι μόνον κατ' εξαίρεση μπορεί το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή της γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου, η οποία είναι συμφυής με την έννομη τάξη της Ένωσης, να αποφασίζει τον περιορισμό της δυνατότητας που έχει κάθε ενδιαφερόμενος να επικαλείται μια διάταξη που έχει ερμηνεύσει το ίδιο το Δικαστήριο, προκειμένου να θέτει υπό αμφισβήτηση έννομες σχέσεις που έχουν συναφθεί καλόπιστα. Για να μπορεί να αποφασιστεί ένας τέτοιος περιορισμός, είναι αναγκαίο να πληρούνται δύο ουσιώδεις προϋποθέσεις, δηλαδή να υπάρχει καλή πίστη των ενδιαφερόμενων κύκλων και να υπάρχει κίνδυνος σοβαρών διαταραχών (απόφαση RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 58 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κάνει χρήση της δυνατότητας αυτής μόνον υπό πολύ συγκεκριμένες περιστάσεις, και συγκεκριμένα όταν υπήρχε κίνδυνος σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων λόγω του μεγάλου αριθμού εννόμων σχέσεων που είχαν συσταθεί καλόπιστα βάσει ρυθμίσεων που θεωρούνταν έγκυρες και όταν προέκυπε ότι οι ιδιώτες και οι εθνικές αρχές είχαν οδηγηθεί σε ενέργειες αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης λόγω αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων του εν λόγω δικαίου (βλ. απόφαση Emerging Markets Series of DFA Investment Trust Company, C-190/12, EU:C:2014:249, σκέψη 110 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 59 Όσον αφορά τον κίνδυνο σοβαρών διαταραχών, επισημαίνεται ότι η TWS και η SA αναφέρθηκαν, με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, στις στατιστικές της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Δικτύων για το 2012 οι οποίες αφορούν τον αριθμό των πελατών που έχουν συνάψει συμβάσεις που διέπονται από την επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική ρύθμιση και για τις οποίες ισχύουν οι γενικές υποχρεώσεις εφοδιασμού που αφορούν την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας του εφοδιασμού, την τακτική παροχή, την ποιότητα και τις τιμές παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.
- 60 Εντούτοις, δεν έχει αποδειχθεί ότι η αμφισβήτηση της εγκυρότητας ορισμένων έννομων σχέσεων που έχουν εξαντλήσει τα αποτελέσματά τους στο παρελθόν θα διατάρασσε αναδρομικά ολόκληρο τον τομέα της παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στη Γερμανία.

- 61 Εξάλλου, η Γερμανική Κυβέρνηση αναγνώρισε, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσει ποιες συνέπειες θα έχει η απόφαση που θα εκδώσει το Δικαστήριο για τις επιχειρήσεις του τομέα της παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.
- 62 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι έχει αποδειχθεί η ύπαρξη κινδύνου σοβαρών διαταραχών, κατά την έννοια της νομολογίας που παρατέθηκε ανωτέρω στη σκέψη 57, ώστε να δικαιολογείται ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας απόφασης.
- 63 Δεδομένου ότι δεν συντρέχει η δεύτερη από τις προϋποθέσεις που μνημονεύθηκαν ανωτέρω στη σκέψη 57, δεν είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν συντρέχει η προϋπόθεση της καλής πίστης των ενδιαφερομένων.
- 64 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι δεν συντρέχει λόγος να περιοριστούν τα διαχρονικά αποτελέσματα της παρούσας απόφασης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α της οδηγίας αυτής, και το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ, σε συνδυασμό με το παράρτημα Α της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιβαίνει στις διατάξεις αυτές η εθνική ρύθμιση που, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες ρύθμιση, καθορίζει το περιεχόμενο των συμβάσεων παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου που συνάπτονται με τους καταναλωτές στο πλαίσιο της γενικής υποχρέωσης εφοδιασμού και προβλέπει τη δυνατότητα αναπροσαρμογής των τιμολογίων που ισχύουν για την παροχή αυτή, αλλά δεν εξασφαλίζει ότι οι καταναλωτές θα ενημερώνονται εγκαίρως, πριν από την εφαρμογή της αναπροσαρμογής, σχετικά με τους λόγους, τους όρους και την έκταση της αναπροσαρμογής αυτής.

(υπογραφές)